

УДК 658.29:631.115(477)

Хоменко О.А.

аспірант

Подільського державного аграрно-технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**SAFETY FEATURES FINANCIAL AGRICULTURAL ENTERPRISES****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено сутність поняття фінансової безпеки суб'єктів агропромислового комплексу як економічної категорії у економічному розвитку держави. Розглянуто особливості організації управління фінансовою безпекою. Визначено етапи створення та забезпечення стратегії фінансової безпеки сільськогосподарських формувань як ефективного інструменту перспективного управління. Обґрунтовано значення забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств агропромислового комплексу на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України.

Ключові слова: фінансова безпека, управління фінансовою безпекою, економічна безпека, стратегія фінансової безпеки, фінансові ресурси.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована сущность понятия финансовой безопасности субъектов агропромышленного комплекса как экономической категории в экономическом развитии государства. Рассмотрены особенности организации управления финансовой безопасностью. Определены этапы создания и обеспечения стратегии финансовой безопасности сельскохозяйственных формирований как эффективного инструмента перспективного управления. Обосновано значение обеспечения управления финансовой безопасностью предприятий агропромышленного комплекса на современном этапе социально-экономического развития Украины.

Ключевые слова: финансовая безопасность, управление финансовой безопасностью, экономическая безопасность, стратегия финансовой безопасности, финансовые ресурсы.

ANNOTATION

The essence of the concept of financial security of subjects of agriculture as an economic category in the economic development of the state. The features of the organization of management of financial security. The stages of the establishment and maintenance of financial security strategy agricultural units as an efficient tool management perspective. Substantiated the importance of ensuring the security of financial management of agricultural enterprises at the present stage of socio-economic development of Ukraine.

Keywords: financial security, management of financial security, economic security, financial security strategy, financial resources.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиліття однією з найбільш поширених причин виникнення фінансової кризи і банкрутства сільськогосподарських формувань була відсутність ефективної системи здійснення фінансової безпеки. На даний час фінансова безпека як складова економічної безпеки є передумовою формування національної безпеки країни в цілому.

Створення повноцінного механізму забезпечення фінансової безпеки держави передбачає формулювання критеріїв та принципів забезпечення фінансової безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження фак-

торів, які викликають загрозу фінансовій безпеці країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

Своєчасна оцінка фінансової безпеки сільськогосподарських формувань є передумовою запобігання фінансових загроз і негативних фінансових явищ у виробничій діяльності сільськогосподарських формувань, захисту їх фінансових втрат, а в подальшому стабілізації діяльності сільськогосподарських формувань і розвитку в умовах конкурентного економічного стану.

Ефективне управління фінансовою безпекою становить систему принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту пріоритетних фінансових інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз за різними аспектами фінансово-господарської діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою забезпечення економічною та фінансовою безпекою підприємств займалися О.І. Барановський, В.В. Бурцев, О.Д. Василик, М.Ю. Дмитрієва, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, Н.П. Капустін, О.Ф. Новикова, Є.А. Олейніков, Г.А. Пастернак-Таранушенко, І.О. Бланк, А.І. Бартиш, С.І. Абрамов, О.С. Журавка, В.І. Куцик та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на фактичну відсутність теоретичних та практичних розробок щодо забезпечення та управління фінансовою безпекою сільськогосподарських формувань, визначено необхідність здійснення управління фінансовою безпекою шляхом створення фінансової стратегії управління.

Мета статті полягає у визначенні необхідності забезпечення фінансової безпеки аграрної сфери як вагової частки у забезпеченні національної безпеки держави, розкритті головних завдань управління фінансовою безпекою підприємства та методів управління, обґрунтуванні необхідності створення стратегії управління фінансовою безпекою підприємства як ефективної системи управління фінансами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека аграрної галузі являє собою систему фінансового захисту інтересів галузі та зниження рівня загроз суб'єктів господарювання із забезпеченням їм фінансової стійкості, платоспроможності, мінімального ризику ймовірності банкрутства.

На державному рівні фінансова система України ще не набула рис, притаманних ринковій економіці, дезорганізація цієї системи, яка йде поряд з її криміналізацією, створює значну загрозу економічній безпеці України.

За роки незалежності на рівні найвищої ланки управління країною послідовно замінили один одного п'ять президентів, сім складів парламенту та 18 складів уряду України, і при цьому, незважаючи на розробку та прийняття значної кількості нормативно-правових документів, відсутній будь-який натяк на наявність реальних практичних результатів відносно суттєвого покращення стану забезпечення її економічної безпеки. Основою державної політики останнім часом стали нищівна критика попередників та задобрювання населення соціальними видатками та обіцянками, а не вирішення реальних виявлених проблем, які є загрозами економічній безпеці в цілому і також фінансовій безпеці агропромислового комплексу як її складової. Це, зокрема, дозволяє дійти висновку про те, що саме внутрішньополітичні аспекти на сучасному етапі мають визначальний вплив щодо збереження загрозливого критичного стану економіки, створюючи постійно існуючу загрозу усій системі національної безпеки і самій незалежності держави України та її територіального устрою.

Негативно позначається на забезпеченні національної безпеки розбалансованість Державного бюджету, яка виступає головним дестабілізуючим чинником кризи державних фінансів, і хибна практика його щорічного несвоєчасного прийняття, криза платежів призводить до формування так званої боргової економіки, в якій головним боржником виступає держава; становлення і розвиток банківської системи України відбувається в умовах постійної зміни економічної кон'юнктури і непередбаченості перспективи, що позначається на нестабільності багатьох українських банків, неспроможність національної валюти виконувати функцію накопичення [1, с. 43–49; 2, с. 127].

Це обумовлено тим, що процес успішного функціонування та економічного розвитку кожного підприємства залежить від ступеня забезпечення їх фінансової безпеки. Головною загрозою фінансової безпеки підприємства є сама ринкова економіка, яка побудована на конкуренції. Актуальним завданням, яке повинне вирішувати кожне підприємство, є оцінка ризиків і прогнозування свого фінансового стану з точки зору виконання ним різних функцій, прийняття заходів їх захисту від впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Фінансова безпека – це поняття, що уміщує комплекс методів, засобів і заходів захисту економічних інтересів держави на макrorівні та корпоративних структур, фінансової діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні.

Фінансова безпека є універсальною категорією, що характеризує захищеність суб'єктів

соціально-економічних відносин на всіх рівнях починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Тому важливо зауважити, що джерелами негативних впливів на фінансову безпеку суб'єктів господарювання можуть бути: свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів); збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо) [3, с. 146].

Сучасні умови прискорення мінливості ринкового середовища характеризуються різноманіттям суб'єктів підприємництва та складових фінансової інфраструктури. Це обумовлює необхідність оперативно відслідковувати, діагностувати стан фінансової діяльності, відповідність фінансових ресурсів потребам економічної системи, внутрішні і зовнішні загрози. Важлива роль в реалізації цього завдання належить організації саме фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Фінансової безпеки ще й тому, що на сьогодні в економічній системі організації все більшого значення набувають відносини з управління фінансовими ресурсами та оптимізації їх використання, а також фінансові інструменти, що забезпечують стабільну та ефективну діяльність суб'єкта підприємництва.

Управління фінансовою безпекою органічно входить у загальну систему управління безпекою підприємства, будучи однією з його функціональних підсистем, що забезпечують реалізацію управлінських рішень переважно у фінансовій сфері його діяльності.

Управління фінансовою безпекою становить систему принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту пріоритетних фінансових інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз за різними аспектами фінансово-господарської діяльності підприємства.

Як і всі функціональні системи фінансового менеджменту, управління фінансовою безпекою підприємства підлегле головній меті управління фінансовою діяльністю – максимізації добробуту власників підприємства у поточному і перспективному періодах, що забезпечується шляхом максимізації його ринкової вартості. Разом з тим цю загальну мету фінансового менеджменту управління фінансовою безпекою підприємства підтримує власною головною цільовою установкою – фінансовим забезпеченням стійкого зростання підприємства у довгостроковому періоді.

У процесі реалізації своєї головної мети управління фінансовою безпекою підприємства направлено на вирішення таких трьох найбільш загальних завдань:

1. Установлення системи пріоритетних фінансових інтересів, що вимагають захисту у процесі фінансового розвитку підприємства. Це завдання реалізується шляхом пошуку найефективніших шляхів максимізації ринкової

вартості підприємства та їх ранжирування за критеріями ефективності, що базуються на його фінансовій філософії. Система таких пріоритетних фінансових інтересів вимагає збалансування між собою, а також із суб'єктами фінансових відносин підприємства.

2. Ідентифікація і прогнозування зовнішніх та внутрішніх загроз реалізації фінансових інтересів підприємства. У процесі реалізації цього завдання визначаються основні види загроз, що перешкоджають реалізації пріоритетних фінансових інтересів підприємства, проводиться оцінка вірогідності їх реалізації і розмір пов'язаного з цим можливого фінансового збитку, досліджується характер окремих чинників, що надають деструктивну дію на реалізацію кожного з фінансових інтересів.

3. Забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансовим інтересам підприємства. Реалізація цього завдання забезпечується шляхом відбору найефективніших механізмів, що мінімізують як рівень вірогідності реалізації окремих загроз фінансовим інтересам підприємства, так і розмір можливого фінансового збитку. Це загальне завдання вимагає подальшої конкретизації в розрізі окремих пріоритетних фінансових інтересів підприємства. Як і кожна управляюча система, управління фінансовою безпекою припускає наявність певного об'єкта управління. При побудові загальної системи цього управління його об'єктом виступає фінансова діяльність підприємства в цілому.

Система управління фінансовою безпекою здійснюється за допомогою функції управління фінансовою безпекою підприємства як управляючої системи та функції управління фінансовою безпекою підприємства як спеціалізованої системи.

Якість задоволення потреб в управлінні фінансовою безпекою підприємства значною мірою визначає як результат бізнесу, так і вибір методів їх досягнення. Метод управління фінансовою безпекою підприємства – це спосіб впливу на джерела і чинники загроз (небезпек) підприємству з метою їх мінімізації або навіть нейтралізації.

Сукупність методів управління фінансовою безпекою підприємства поділяють на: адміністративні, економічні, маркетингові, соціально-психологічні, організаційні, математичні та правові.

На підставі аналізу поняття фінансової безпеки як економічної категорії і визначення елементів механізму управління фінансовою безпекою в умовах нестабільності зовнішнього середовища можна стверджувати: для того щоб підприємство успішно функціонувало, необхідно спочатку здійснити оцінку фінансового стану, щоб визначити, чи існує загроза щодо фінансової безпеки підприємства, і якщо це встановлено, то треба обрати певну стратегію дотримання фінансової безпеки.

Ефективним інструментом перспективного управління фінансовою безпекою сільськогоспо-

дарських формувань, підпорядкованого реалізації цілей загального їх розвитку в умовах істотних змін макроекономічних показників у системі державного регулювання ринкових процесів, кон'юнктури фінансового ринку і пов'язаної з цим невизначеності, є стратегія забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських формувань.

Стратегія фінансової безпеки підприємства займає особливе місце в системі загальної стратегії, одночасно пов'язуючи в одне ціле фінансові ресурси, грошові потоки та задачі підприємства. Стратегія фінансової безпеки визначає конкурентні позиції підприємства, зумовлює можливість додаткового залучення кредитних ресурсів, забезпечує надходження виручки відповідно до ступеню ефективності використання всіх наявних ресурсів та можливостей підприємства.

Фінансова стратегія підприємства є одним із найважливіших видів функціональної стратегії, що забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансової діяльності і фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їхнього досягнення, адекватного корегування напрямів формування й використання фінансових ресурсів при зміні умов зовнішнього середовища, забезпечення фінансових інтересів підприємства і його фінансової безпеки.

Фінансову стратегію підприємства І. Бланк визначає як один із важливих видів функціональної стратегії підприємства, який забезпечує захист його фінансових інтересів від різних загроз, вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватне коректування напрямів та форм захисту під час зміни чинників і умов фінансового середовища функціонування підприємства [4].

Під стратегією фінансово-економічної безпеки розуміють також розрахований на довгий період часу план (програму) дій суб'єкта фінансової безпеки щодо її забезпечення.

Одним із найважливіших видів функціональної стратегії, що забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансової діяльності і фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їхнього досягнення, адекватного корегування напрямів формування й використання фінансових ресурсів при зміні умов зовнішнього середовища, є фінансова стратегія підприємства. До цього визначення сутності фінансової стратегії можна було б додати забезпечення фінансових інтересів підприємства і його фінансової безпеки.

Отже, фінансова стратегія підприємства – це науково-методичний інструмент (технологія), який включає визначення стратегічних фінансових цілей (фінансових інтересів), вибір ефективних напрямів їхнього досягнення і механізм реагування на зміни у зовнішньому середовищі та внутрішньому стані фінансової діяльності. Основною метою такої стратегії має бути забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Фінансова стратегія входить до складу загальної стратегії підприємства.

Стратегія – це концепція розвитку підприємства, яка дає визначення основних напрямків і шляхів досягнення цілей виживання й розвитку підприємства в довгостроковій перспективі на основі концентрації зусиль на певних пріоритетах; є способом установалення взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Стратегія становить фундамент практичної діяльності підприємства, координації його окремих напрямів, процесу адаптації до середовища функціонування. Запорукою стабільного й успішного розвитку підприємства виступає раціональний і професійний менеджмент, ключовим завданням якого є розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства як складової фінансової стратегії [5, с. 232].

Стратегічне управління фінансовою безпекою – системне явище, що водночас є підсистемою загальної стратегії підприємства.

Дотримання концептуальних положень стратегічного управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання дозволить раціонально залучати матеріальні, трудові та фінансові ресурси, мінімізувати витрати та максимізувати вхідні грошові потоки. Все це сприяє досягненню стратегічних цілей підприємства.

Виділяють три види стратегій фінансової безпеки [6]:

1. Миттєва стратегія, згідно з якою система безпеки підприємства реагує на несподівані реальні загрози його діяльності. Тоді, з одного боку, спеціально створені підрозділи на підприємстві для уникнення несподіваних загроз у короткостроковому періоді можуть послабити дію цих загроз, а з іншого – можуть виникнути ситуації, коли підприємство зазнає збитків у довгостроковому періоді.

2. Попереджувальна стратегія, згідно з якою підприємство завчасно проводить роботи по виявленню і прогнозуванню впливу та наслідків потенційних загроз. Працівники (підрозділи), які займаються цими проблемами, цілеспрямовано проводять роботу із забезпечення сприятливих умов діяльності підприємства.

3. Компенсаційна стратегія, згідно з якою підприємству вигідніше компенсувати втрати від настання загроз безпеці, ніж утримувати в штаті працівників служби безпеки. Ця стратегія допустима у тому випадку, коли збитки від потенційних загроз є невеликими або неможливо реалізувати попередні дві стратегії.

Для оптимізації процесу управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно розв'язати такі основні задачі:

- класифікація індикаторів системи фінансово-економічної безпеки та прогнозування динаміки оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;

- оптимізація траєкторії системи фінансово-економічної безпеки підприємства за заданими стратегіями управління;

- оптимізація показників рентабельності реалізованої продукції та рентабельності витрат підприємства, а також комплексне узгодження відхилень у виробничих програмах підприємства, які є оптимальними розв'язками відповідних задач;

- оцінювання стану загроз фінансово-економічній безпеці у динаміці шляхом зіставлення темпів зростання показників діяльності підприємства.

Отже, для успішного створення стратегії управління фінансово-економічною безпекою підприємства необхідна ефективна система управління фінансами, яка здатна забезпечувати компроміс між інтересами розвитку підприємства, наявністю достатнього рівня грошових коштів і забезпеченням платоспроможності підприємства.

Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства носить цільовий характер, тобто передбачає постановку і досягнення визначених цілей. Будучи чітко вираженими, стратегічні цілі стають могутнім засобом підвищення ефективності системи фінансової безпеки в довгостроковій перспективі, її координації і контролю, а також базою для прийняття управлінських рішень за всіма основними напрямками захисту фінансових інтересів підприємства.

Стратегічні цілі забезпечення фінансової безпеки підприємства становлять ті бажані параметри її кінцевої стратегічної позиції, що дозволяють направляти систему заходів захисту фінансових інтересів від загроз у довгостроковій перспективі й оцінювати їхні результати.

Реалізація стратегії фінансової безпеки може забезпечуватися через єдиний стратегічний план підприємства або через плани і програми стратегічних господарських підрозділів при здійсненні загального контролю підприємством.

Головним завданням етапу реалізації є просування в напрямку стратегічних цілей при максимально можливому пристосуванні до реальних умов, що складаються на підприємстві. Коригування планів на цьому етапі забезпечує безперервний циклічний характер стратегічного планування, його орієнтацію на максимальне врахування змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки на рівні підприємства залежить від економічних, організаційних та інших заходів держави щодо підтримання її на належному рівні.

Взаємозв'язок і взаємовплив систем забезпечення фінансової безпеки на рівнях держави, окремої галузі та підприємства здійснюються шляхом управління механізму забезпечення фінансової безпеки, який здатний забезпечити компроміс між інтересами розвитку підприємства, наявністю достатнього рівня грошових коштів і забезпеченням платоспроможності.

Знання основних шляхів управління фінансовою безпекою надає можливість з більш

системних позицій забезпечувати ефективне управління господарством та його фінансовими ресурсами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В.Т. Шлемко, І.Ф. Білько. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.
2. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К.: КВІЦ, 1999. – 462 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека держави / О.І. Барановський // Фінанси України. – 1996. – № 11. – С. 19–34.
4. Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – Вып. 10. – 784 с.
5. Фінансова безпека підприємства: [навч. посіб.] / Т.Б. Кузенко, Л.С. Мартюшева, О.В. Грачов, О.Ю. Литовченко – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 304 с.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: КНЕУ, 2001. – 308 с.